

UDK: 343.96/.97
343.912(497.11)

Pregledni rad

RITUALNI I KULTNI ZLOČINI I KARAKTERISTIKE NJIHOVIH IZVRŠILACA

Zoran Luković

Andrej Protić

Uprava za analitiku Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije

Dag Kolarević

Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

Sažetak: U radu se razmatra kriminalistički aspekt ritualnih zločina koji su posledica prihvatanja kulturnog sistema vrednosti. Uspešno pronalaženje i procesuiranje izvršioca ovakvih dela postavlja zahtev natprosečnog poznavanja konteksta i vrednosnog sistema iz koga nastaju. Ukoliko postoje indikacije ritualne, sakralne ili kulturne dimenzije nekog krivičnog dela, neophodna je primena multidisciplinarnih kriterijuma, koji će jasno odrediti distinkciju između neautentičnog kulturnog miljea (koji najčešće nastaje pod uticajem medija) i realnih pojava koje ukazuju na pripadnost učinioca grupi kulturnog karaktera ili sistemu vrednosti koji može da inspiriše zločin. Navode se pokušaji savremenih demokratskih društava da uspostave bolju ravnotežu između principa multikonfesionalnosti i opasnosti koje nose zloupotrebe demokratskih tekovina koje se zahvaljujući razvoju novih tehnologija poput interneta, sve više uvećavaju.

U radu se navode primeri ritualnih zločina u Republici Srbiji i daju praktične preporuke usmerene ka kriminološkom i kriminalističko-metodološkom pristupu ovoj problematici.

Ključne reči: kult, sekta, ritual, sistem vrednosti, kriminalističko profilisanje.

Uvod

Složenost problema pouzdanog utvrđivanja uzroka jedan je od osnovnih razloga za brojne kontroverze, pa čak i sukobe stručnjaka, po pitanju kvalifikovanja i definisanja krivičnih dela sa kulturnim¹ ili ritualnim motivima.² U većini savremenih pravnih sistema ovakva dela nisu eksplicitno i precizno definisana kao takva, a najčešća pravna posledica prisustva ritualnih elementa u nekom krivičnom delu jeste indikacija veštacima psihijatrima ka mogućoj dijagnostifikaciji/utvrđivanju neuračunljivosti izvršioca.³ Takođe, čak i kada u nekom krivičnom delu postoje elementi ili indicije nekog rituala, to ne mora obavezno da znači da je motiv tog zločina bilo sprovođenje određenog kulturnog rituala. Na primer, mnoge serijske ubice imali su svoje „rituale“, počev od Džeka Trboseka koji je svoje žrtve kasapio na vrlo specifičan način – pa ipak, kod ove vrste izvršilaca, njihovi unutrašnji nagoni su gotovo isključivi motiv njihovih zločina, dok eventualni „rituali“ najčešće predstavljaju integralni deo njihovog psihičkog poremećaja, odnosno svojevrzni „potpis“ izvršioca, a ne postupak proistekao iz sektnog učenja.

Sve ove okolnosti nužno je uzeti u obzir prilikom razmatranja eventualne „ritualne pozadine“ konkretnog krivičnog dela ili „kultne pripadnosti“ učinioca. Pre svega, neophodno je jasno definisati semantičke i pravne dimenzije pojmova kao što su kult ili ritual, pritom uzevši u obzir sva kontroverzna pitanja, koja se moraju rešavati isključivo multidisciplinarnim naučnim pristupom. U proteklih nekoliko decenija došlo je do porasta interesovanja javnosti za ovakve slučajeve, naročito u sekularizovanim liberalno-demokratskim društvima, u kojima se ovakvi događaji doživljavaju kao svojevrzne bizarne „senzacije“.

Nesumnjivo, krivična dela sa ritualnim elementima predstavljaju jednu od najvećih kontroverzi postsekularnog društva.⁴ Naime, savremena demokratska društva kao jedan od osnovnih zahteva ističu pravo na slobodu savesti i veroispovesti, a zatim se suočavaju sa „šokantnim“ pojavama poput *Porodice Čarlsa Mensona*, *Hrama naroda* velečasnog Džima Džonsa, *Loze Davidove* pastora Dejvida Koreša, kultom *Om Šinrikjo*, *Redom sunčevog hrama* i *Nebeskom kapijom*, ili pak sa individualnim zločincima od Ramireza do Brejvika.⁵

1 Terimini „kult“ i „sekt“ su u radu sinonimi. U anglosaksonskom svetu je pretežno u upotrebi termin „kult“, a u Evropi izraz „sekt“.

2 Za savremene antropološke perspektive o ritualima i „ritualnim pojavama“ videti više u: C. Bell: *Ritual: Perspectives and Dimensions*, Oxford University Press, 2009. Najrelevantnija suprotstavljena akademska gledišta o različitim aspektima kulturnog miljea predstavljena su u zborniku *Misunderstanding cults: searching for objectivity in a controversial field*; ed. Benjamin David Zablocki, Thomas Robbins, University of Toronto Press, 2001.

3 Međutim, u nekim državama i danas postoje definisana krivična dela „veštičarenja“ dok većina pravnih sistema na neki način sankcioniše sve oblike nadrilekarstva, koji između ostalog, mogu da imaju i određene ritualne elemente. Videti više u J. R. Lewis, *Magical religion and modern witchcraft*, SUNY Press, 1996.

4 Više o distinktivnim metodološkim kriterijumima u određivanju prirode ovakvih zločina videti: R. Smith, (Feb., 1985), *Expertise and Causal Attribution in Deciding between Crime and Mental Disorder*, Social Studies of Science, Vol. 15, No. 1, str. 67–98. U SAD je najveći stručnjak za pravnu dimenziju ovog problema profesor Alen Šeflin – videti, na primer: A. W. Schefflin; G. J. Alexander, *Law and mental disorder*. NC: Carolina Academic Press, 1998.

5 Kao jedno od osnovnih oruđa koja se koriste u cilju otkrivanja i sprečavanja delovanja ovakvih

U savremenim kriminološkim istraživanjima neophodno je uzeti u obzir sveobuhvatno sagledavanje fenomena zločina sa ritualnim elementima. Da bi određeno krivično delo sadržalo „kultni“ ili „ritualni“ karakter, pre svega neophodno je prepoznati elemente takvog sadržaja u motivu učinioca.⁶ Učinioci ovakvih krivičnih dela mogu, ali i ne moraju da pripadaju nekoj formalnoj ili neformalnoj grupi kulturnog karaktera. U eri interneta, više nego ikada ranije, postoji mogućnost pojave samostalnih izvršioaca krivičnih dela sa iracionalnim motivima, poput Andersa Brejvika, Džejmsa Holmsa i njima sličnih zločinaca. Razni psihološki ili socijalni poremećaji u postsekularnom društvu mogu da preuzmu potpuno novu formu, oblikovani eklekticizmom raznih i kontradiktornih sistema vrednosti, koji kao konačnu posledicu mogu da imaju pružanje „opravdanja“ ili motiva za bilo kakvu vrstu zločina ili devijantnog ponašanja.⁷

Uspešno pronalaženje i procesuiranje izvršioaca ovakvih dela, postavlja zahtev natprosečnog poznavanja konteksta i sistema vrednosti iz koga nastaju. Ukoliko postoje indikacije ritualne, sakralne ili kultne dimenzije nekog krivičnog dela, neophodna je primena multidisciplinarnih kriterijuma, koji će jasno odrediti distinkciju između neautentičnog kulturnog miljea (koji najčešće nastaje pod uticajem medija) i realnih pojava koje ukazuju na pripadnost učinioca grupi kulturnog karaktera ili, pak, sistemu vrednosti koji može da inspiriše zločin. Ovakvi izvršioци su specifični, pre svega zbog toga što su vrlo često ubeđeni da se nalaze u službi „više sile“ ili „višeg interesa“, pa je (u cilju prevencije ovakvih krivičnih dela kao i otkrivanja i saslušavanja njihovih izvršilaca), često poželjno i natprosečno poznavanje sistema vrednosti kojem pripadaju.⁸ Naime, izvršioци krivičnih dela koja su motivisana bilo kakvim iracionalnim sistemom verovanja, odnosno radikalnom ili ekstremističkom ideologijom, ne prihvataju dominantni društveni sistem vrednosti i vrlo često su, po izvršenju zločina, lišeni bilo kakvog osećaja krivice ili straha. To ne znači da nisu svesni mogućih društvenih i pravnih konsekvenci svojih postupaka, usled čega će često uspešno planirati i prikrivati svoje zločine. Društvo koje bi njihove postupke osudilo oni uglavnom opažaju kao intelektualno i moralno inferiorno. Mada su svesni društveno definisanih kategorija „dobra“ i „zla“ (i u tom smislu nesumnjivo sudski uračunljivi), kultisti i drugi ekstremisti ili fanatici, sami sebe smatraju za sledbenike superiornog vrednosnog sistema i interesa koji su viši od njihovih ili tuđih života, te donose racionalne odluke na osnovu iracionalnih motiva, često ne birajući sredstva za ostvarenje svojih ciljeva (ili ispoljavanje nagona).⁹ Međutim, bez obzira na to

grupa i pojedinaca u društvu, koristi se metoda psihosocijalnog profilisanja. Videti više o savremenom kriminološkom pristupu u ovoj oblasti u: R. M. Holmes, S. T. Holmes, *Profiling violent crimes: An investigative tool*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc., 2002. Za pravni pristup Cf. A. W. Schefflin, D. P. Brown; D. C. Hammond, *Memory, trauma treatment, and the law*. W.W. Norton. 1998.

6 O definisanju „kulturnog miljea“ kao konteksta iz kog nastaju i razvijaju se motivi zločina sa ritualnim elementima videti u: J. Kaplan; H. Löw, *The cultic milieu: oppositional subcultures in an age of globalization*. Wallnut Creek, CA: Altamira press, 2002.

7 Primere iz sudske prakse navodi Šeflin koji je decenijama bio angažovan kao sudski veštak u slučajevima iz kulturno-kriminološkog miljea. O tome videti više u A. W. Schefflin; Shapiro, J. L. *Trance on trial*. New York: Guilford Press, 1989.

8 Videti više u J. Kaplan, *Op. cit.* Cf. i navedenim radovima A. W. Schefflin.

9 O ovome videti više u studiji Arterburna i Feltona (S. Arterburn; J. Felton, *Toxic Faith*:

koliko su njihovi zločini neshvatljivi ljudima koji ne dele njihov sistem vrednosti, izvršioi krivičnih dela sa ritualnim elementima u svemu ostalom mogu da postupaju vrlo racionalno.

1. Sektno i manipulativno delovanje

U proteklih nekoliko decenija, stručnjaci iz različitih akademskih disciplina uspostavili su multidisciplinarnu saradnju u proučavanju fenomena sektnog i manipulativnog delovanja, i značajno se bavili problemom definisanja ovih termina. Nešto detaljniji prikaz načina definisanja sekte i manipulativnog delovanja dao je Luković 2001. godine.¹⁰ Međutim, pionirski pomak u reinterpetaciji sektnog i manipulativnog delovanja učinio je Savet Evrope, najuglednija i najstarija institucija evropskog kontinenta koja se bavi zaštitom ljudskih prava. Ovo ugledno telo donelo je čak tri preporuke državama članicama (1992, 1999. i 2011). U Preporuci pod nazivom *Illegalne aktivnosti sekti*,¹¹ pored ostalog stoji: „Skupština je zaključila da nije neophodno definisati šta je to sekta i da li ona jeste ili nije verska. Međutim, potrebno je obratiti pažnju na grupe koje se smatraju sektama, bez obzira na verski, ezoterijski ili duhovni sadržaj koji usvajaju. S druge strane, Skupština usvaja stanovište kako je potrebno utvrditi legalnost delovanja ovih grupa, kao i da li su njihovi postupci (bez obzira da li su verske, ezoterijske ili duhovne), u skladu s principima našeg demokratskog društva, a naročito u skladu s odredbama člana 9 *Evropske povelje o ljudskim pravima* (...) Skupština pridaje poseban značaj zaštiti najranjivijih kategorija, a posebno dece pripadnika verskih, ezoterijskih ili duhovnih grupa, u slučajevima zlostavljanja, silovanja, zapostavljanja, indoktrinacije kroz ispiranje mozga (*brainwashing*) i uskraćivanje školskog obrazovanja, čime se i socijalnim službama onemogućava mogućnost nadzora.“ Uvođenje termina „ispiranje mozga“ (*brainwashing*) u *Preporuku 1412* u kontekstu sektne problematike od izuzetne je važnosti, pošto je jedna od najozbiljnijih debata upravo vezana za kontroverze oko ovog termina.¹²

Institucije savremenih demokratskih društava i stručnjaci iz različitih oblasti, podstaknuti nizom ozbiljnih incidenata u kojima su nebrojeni životi bili ugroženi ili izgubljeni, pokrenuli su međunarodnu razmenu iskustava u pokušaju da objasne ove društvene pojave. U Parizu je, 30. 6. 1994. godine, formirana nevladina organizacija *FECRIS*.¹³ Među svojim ciljevima, ova organizacija navodi i potrebu:

Experiencing Healing Over Painful Spiritual Abuse, The Doubleday Religious Publishing Group, 2001) u kojoj se kroz proces isceljenja i oporavka žrtava kulturnog sistema vrednosti detaljno opisuju njegove korelacije i percepcije realnosti.

10 Z. D. Luković, *Religious sects – a contribution to the strategy of protection*. NBP Science, security, police, VI, 2, 2001, 101–117.

11 Preporuka broj 1412, <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta99/EREC1412.htm>, 1999.

12 B. D. Zablocki; T. Robbins, *Misunderstanding cults: searching for objectivity in a controversial field*. Toronto: University of Toronto Press, 2001.

13 *Fédération Européenne des Centres de Recherche et d'Information sur le Sectarisme*. Ova organizacija, ubrzo je prerasla u panevropsku Federaciju, koja je 13. 12. 2001. godine, aplicirala za status konsultativne NVO pri Savetu Evrope, koji je ovo i prihvatio i potvrdio *Preporukom 1697*, 18. 3. 2005. godine. Od 2009, *FECRIS* ima i specijalni konsultativni status pri *Ekonomskom*

„...da ujedini ona ugledna udruženja kojima je cilj odbrana pojedinaca, porodica i demokratskih društva u celini, od nezakonitih delatnosti organizacija sa štetnim sektom i/ili totalitarnim osobinama, kao i zaštitna asistencija potrošačima u komercijalnom životu. U tom cilju, *FECRIS* za sektu, kult ili gurua smatra svaku organizaciju ili pojedinca koji zloupotrebljava veru ili destruktivne biheviorističke tehnike i koristi ih kao oruđa za sprovođenje mentalnih manipulacija, povredu poverenja ili dobrovoljno potčinjavanje.“¹⁴

Pod posledicama u najširem smislu podrazumevaju se sve one promene pojedinca, nastale pod dejstvom prihvaćenih obrazaca, simbolike, verovanja i ponašanja koje dotično sektno učenje pretpostavlja. Kako su i sektna učenja različita (npr. pseudohrišćanska, dalekoistočna, gnostička, okultna, komercijalno-kultna, nadri-terapijska, satanistička, sinkretistička, psihokultna...) tako je i sektno delovanje raznoliko, a i posledice same po sebi specifične. Realne posledice takođe se manifestuju kroz socijalnu izolaciju, remećenje odnosa sa najbližima, zanemarivanje obaveza, zanemarivanje dečjih potreba, izostanak spektralne emocionalne razmene, smanjivanje socijalnih kontakata. Druga francuska definicija ukazuje na uzurpiranje poverenja žrtve iskorišćavanjem stanja neznanja, neiskustva ili situacije slabosti (na primer bolesti), koje sledbenika prosto navodi na status dobrovoljne žrtve koja u najboljoj nameri slepo sluša i sledi diktat odnosno savete novog autoriteta.¹⁵

Predsednik *FECRIS*, Ser Tom Sekvil, obratio se 28. 9. 2009. godine predstavnicima *OEBS* (*OSCE*), ne samo u ime Federacije, već i u ime žrtava sektu i njihovih porodica: „Većina kultova predstavlja se sa fasadom religijske ili verske organizacije uz obaveznu tvrdnju da svojim sledbenicima nudi neku vrstu ličnog ili duhovnog 'samousavršavanja'. Uprkos postojanju mnoštva 'graničnih slučajeva' i činjenici da nije moguće doći do apsolutne definicije koja bi objedinila sve organizacije koje ispoljavaju kultističke prakse, oni koje *FECRIS* smatra organizacijama sektnog karaktera, najčešće dele sledeće karakteristike: koriste prevare pri regrutovanju članova, zadržavaju ih primenom različitih vrsta manipulacije i mentalnog zlostavljanja i izrabljuju ih u cilju sticanja finansijske ili neke druge vrste dobitka u korist vodećih struktura kulta.“¹⁶

Iz navedenih primera se vidi da se u definisanju nekakve organizacije koja bi bila „sekta“, fokus stručnjaka za ovu oblast sve više premešta ka utvrđivanju preciznih metodoloških kriterijuma koji bi ukazali na sektno i manipulativno delovanje organizacija, grupa i pojedinaca. U našem tumačenju sektno i manipulativno delovanje predstavlja skup složenih bezbednosno indikativnih procesa i pojava, koje u srpskom zakonodavstvu (za sada) nemaju direktnu definiciju. Međutim, ove pojave su terminološki i pravno definisane na međunarodnom planu, kao i u zakonodavstvu mnogih država. Savremena demokratska društva problematiku sektnog i manipulativnog delovanja sagledavaju isključivo u okviru svojih ustavnih

i socijalnom savetu (ECOSOC) Organizacije ujedinjenih nacija (UN). *FECRIS* se inače uklapa u odredbe *Preporuke 1412* o stvaranju jedinstvene organizacije na evropskom nivou.

¹⁴ <http://fecris.org/>

¹⁵ Cf. D. Langone, L. Michael, H. Rosedale *On Using the Term "Cult"*: (<http://www.icsahome.com/articles/onusingtermcult>) i M. D. Langone, *The Definitional Ambiguity of "Cult" and ICSA's Mission*: (<http://www.icsahome.com/articles/definitionalambiguity>).

¹⁶ Human Dimension Implementation Meeting, 2009 (<http://www.osce.org/odihr/63531>).

i zakonskih nadležnosti, a pre svega u smislu pružanja podrške vladavini prava u demokratskom društvu i ostvarivanju bezbednosti i zaštite prava i sloboda svih građana (uz poseban akcenat na zaštitu osetljivih kategorija stanovništva poput nacionalnih i konfesionalnih manjina, dece, maloletnika, ometenih u razvoju, starih, nemoćnih, invalida... itd).

Sintagma „sektno i manipulativno delovanje“ sagledava se kao neodvojiva kontekstualna celina, pri čemu pridev „sektni“ (od lat. glagola *sequi* – „slediti“), označava pojam sledbeništva određenih lica ili ideja za koje je u međunarodnoj i domaćoj praksi potvrđeno da mogu dovesti do izvršenja krivičnih dela, prekršaja i drugih oblika narušavanja ili ugrožavanja bezbednosti građana ili ustavnog poretka. Pridev „manipulativni“ upotrebljen je kao deo sintagme, i ovde je isključivo u kontekstu prideva „sektni“, a označava bezbednosno interesantne procese i pojave koji sadrže elemente određenih krivičnih dela ili prekršaja povezanih sa dovođenjem u zabludu, odnosno zloupotrebom poverenja, stanja neznanja ili slabosti, kao i obmanjivanjem, kojim ugrožava spokojstvo građana ili remeti javni red i mir. Stoga, bezbednosno interesantne pojave obuhvaćene sintagmom „sektno i manipulativno delovanje“ (bez obzira na pravni status, vrstu delatnosti ili broj izvršilaca), definišemo kao one koje sadrže manje ili više prikrivene elemente krivičnih dela ili prekršaja, koji su već definisani u međunarodnom i domaćem zakonodavstvu. Ova definicija proizilazi iz postojećih normativnih okvira koje određuju međunarodni ugovori, Ustav i drugi propisi Republike Srbije i zahvata znatno širu oblast delovanja od one koja je propisana Ministarstvu unutrašnjih poslova, usled čega se po ovim pitanjima nameće i neophodnost stručne saradnje sa drugim resorima i državnim institucijama, kao i sa međunarodnim i lokalnim organizacijama i pojedincima.

Dakle, uprkos kompleksnoj semantičkoj strukturi ovih fenomena, sve veći broj stručnjaka iz različitih disciplina polako ide ka širokom konsenzusu u definisanju određenih karakteristika pojave koja bi se uslovno mogla nazvati „kulturni sistem vrednosti“¹⁷

Koliko god demokratska društva težila uvažavanju principa multikonfesionalnosti, o čemu, na primer, u novije vreme govore Petrović i Dostić (2015)¹⁸ doktrinarni i ideološki sadržaji radikalne orijentacije zahtevaju posebnu pažnju represivnog aparata demokratskog društva zato što je višestruko istorijski dokazana i potvrđena činjenica da mogu da proizvedu destruktivne društvene procese. Stoga je, u proteklih nekoliko decenija sektor javne bezbednosti najrazvijenijih demokratskih društava sveta primenio je različite efikasne mehanizme obaveštajne i preventivne delatnosti u tretmanu verskog i ideološkog radikalizma i ekstremizma.¹⁹

17 R. L. Snow, *Deadly cults: the crimes of true believers*. Westport, Conn: Praeger, 2003.

18 D. Petrović, S. Dostić, *Verske zajednice – prilog proučavanju međuverske tolerancije, Bezbednost*, 1, 2015, 134–157.

19 Z. D. Luković, *Verske sekte: priručnik za samoodbranu*. Beograd: Pravoslavlje–Draganić, 2003.

2. Internet kao inicijacijski medijum „Novog doba“

Preko različitih interaktivnih servisa koji su danas dostupni kroz globalnu mrežu ljudi su do neslučenih razmera izloženi mogućnostima zloupotreba i najrazličitijih zlonamernih uticaja.²⁰ Stvorili su se uslovi za pojavu samoiniciranih i samozadovoljnih gurua, koji bez afilijacije sa bilo kojom konkretnom ekstremističkom ili ezoterijskom grupom eklektički usvajaju različita radikalna učenja koja sve češće imaju konkretne kriminalne i destruktivne manifestacije.²¹ Na ovaj način nastaje potpuno nova vrsta izvršilaca najbrutalnijih krivičnih dela, poput masovnih ubica Brejvika, Holmsa, Pejdzha ili Mera.

Pored svih nesumnjivih prednosti koje internet sa sobom donosi, on se može sagledati i kao svojevrsni inicijacijski medij(um) i jedinstvena prilika za bilo koga da plasira ili usvoji praktično bilo koje učenje ili sistem vrednosti – pritom bez bilo kakve kontrole. Potpuno je prirodna pojava da je sve više krivičnih dela i izvršilaca povezano sa globalnom mrežom – počev od pedofila, trgovaca ljudima i serijskih ubica i silovatelja, preko narko-dilera, nadržilekara i prevaranata, pa do terorista i ekstremista svih boja i vrsta. Izvesno je da sadržaji sa interneta imaju ogroman uticaj na sve veći broj korisnika ove mreže, a posebno na mlade ljude.²² Bez bilo kakve realne kontrole uveliko niču čitave „virtuelne zajednice“, koje promovišu sopstvena pravila življenja – a po nekad, na žalost, i umiranja.

Svakako, posebnu pažnju medija i stručne javnosti privlače oni zločini u kojima postoje jasni tragovi obrednih ili ritualnih radnji ezoterijskog, okultnog ili satanističkog usmerenja.²³ Nažalost, ovome u značajnoj meri doprinosi i popularna kultura koja (naročito kroz filmove i serije horor i SF žanra), propagira sinkretistički sistem vrednosti tzv. *New Age* pokreta, koji pre svega relativizuje svaku religijsku formu i forsira „nesputanu spiritualnost“.²⁴ Danas preko interneta satanisti postavljaju fotografije svojih oltara, objavljuju lične grimoare i dele savete o ispravnim načinima meditacije, vizualizacije i ishrane. Široka dostupnost takvih parakulturnih sadržaja implicira neslućene bezbednosne rizike do kojih dolazi kada pogrešne ličnosti počnu da „praktikuju“ i „primenjuju“ ova uputstva i savete.²⁵

20 O ovim fenomenima uopšte videti više u: R. McNergney, *The Influence of Computers on Children and Vice Versa*. Curriculum Inquiry, Vol. 12, No. 3, 1982, 301–303. O temi nasilja u virtuelnom prostoru videti više u: P. T. Nowakowski, *Przemoc w sieci. Przyczynę do dalszych analiz (Violence in the Web: A Contribution to Further Analyses)*; In M. Kowalski (ed.), *Internet: między edukacją, bezpieczeństwem a zdrowiem [The Internet: Among Education, Safety, and Health]*. Tychy: Maternus Media, str. 57–76.

21 Ovaj proces se ponekad naziva „programiranje“ ili „inspiranje mozga“. Iako se ovi izrazi smatraju prilično kontroverznim, teško je naći bolje termine koji bi proces inicijacije ili samoinicijacije koji je doveo do nagle i drastične promene sistema vrednosti i o procesima eventualnog isceljenja takvih subjekata videti više u: E. Taylor, *Mind Programming: From Persuasion and Brainwashing, to Self-Help and Practical Metaphysics*, Hay House, Inc, 2009. Sa stanovišta anglosaksonskog prava najbolju perspektivu opet pruža Šeflin u: A. W. Schefflin and Opton, E. M., *The mind manipulators: a non-fiction account*. New York: Paddington Press, 1978.

22 J. Kaplan; H. Lööw, *The cultic milieu: oppositional subcultures in an age of globalization*, Walnut Creek, CA: Altamira Press, 2002.

23 A. W. Schefflin; J. L. Shapiro, *Trance on trial*, Guilford Press, New York, 1989.

24 J. Kaplan; H. Lööw, *The cultic milieu: oppositional subcultures in an age of globalization*, Walnut Creek, CA: Altamira Press, 2002.

25 Videti više detalja i primera u: R. L. Snow, *Deadly cults: the crimes of true believers*. Westport, Conn: Praeger, 2003.

3. Karakteristike ritualnog ponašanja

Za upoznavanje ličnosti koje praktikuju ovakve spiritualne tehnike neophodno je poznavanje njihovog simboličkog sistema. Ukoliko je učinilac nekog krivičnog dela za sobom ostavio tragove nekih obreda, rituala ili literature koja ukazuje na ezoterijska i/ili okultna učenja, neophodno je prepoznati kategoriju u koju ta učenja spadaju, zato što se na takav način može proniknuti i u očekivanja koja je izvršilac imao od takve prakse.²⁶ Okultno-magijska simbolika je ne samo cilj po sebi nego i prateći i obredni deo postupanja kod nasilja odnosno autonasilja u okviru sektnog i manipulativnog delovanja. Zato će biti ilustrativno predstaviti najčešće vidove spritualno-magijske prakse prepoznate kao relevantne za temu ovog rada:

- *imitativna-oponašajuća*: čovek po zakonima sličnosti smatra da će se ono što je učinio materijalnom predmetu manifestovati na ciljnu osobu; naravno, mora postojati lična simbolička ili magijska veza između ciljne osobe i tog materijalnog predmeta, zasnovana na shvatanju da se željena stvar može postići jednostavnim simboličkim aktom – prosuti vodu i izazvati kišu, zagrejati olovo kao lek za ozdravljenje;
- *kontaktna*: neposrednim simboličkim kontaktom sa ciljnom osobom, tj. ritualom nad jednim delom tela, ekstremitetom (npr. kosom), veruje se da se postiže puni efekat nad celom osobom;
- *prenosno-prelazna*: ovde se deo poistovećuje sa celinom; ako se spaljuje kosa, spaljuje se i neprijatelj, ako se nečiji deo tkiva sahrani, smatra se da je i dotični sahranjen, ako mu se probode košulja veruje se da je i sam proboden;
- *simpatijska i antipatijska (bela ili crna) magija*: zasnovane na dejstvu osećanja maga. magova osećanja stvaraju odgovarajuće efekte kod adepta, dobre ili loše;
- *zaštitna magija*: služi u cilju povećanja odbrambene moći;
- *bacanje čini*: posebna vrsta magije, složena i obuhvata:

a) *zamišljanje* i precizno imenovanje cilja koji se želi postići;

b) *vizualizacija*: stvaranje odgovarajućeg oblika misli i usmeravanje snage volje na ono što se „opčinjava“;

c) *manifestacija* određenog efekta – „vezivanje“ dvoje ljudi, podvrgavanje volji, nanošenje zla (izazivanje bolesti) koje može dovesti i do smrti ciljne osobe.

Žrtvovanje u ritualu je poseban čin darivanja kojim se darivani objekat čini svetim. Motiv je produženje, podsticanje i ponovno uspostavljanje veze ljudskog i onostranog, zadobijanje božije milosti ili ublažavanje gneva. Žrtvovanje, dakle, nije samo po sebi cilj, nego sistem radnji kojim se posledično ostvaruje željeni efekat.

Stoga i neposredno nasilje u ritualno-magijskoj praksi služi umilostivljenju „viših duhovnih sila ili autoriteta“²⁷ i podrazumeva:

- 1) *autonasilje*, tj. *ritualno samožrtvovanje*,
- 2) *žrtvovanje nekog drugog bića (životinje, deteta, odraslog)*,
- 3) *ritualno kažnjavanje*.

²⁶ C. Bell, *Ritual: Perspectives and Dimensions*, Oxford University Press, 2009.

²⁷ L. Satana, vrhovni mag...;

Ritual, dakle, podrazumeva postupak po prethodnom planu, sistem pravila koja diktiraju ponašanje pojedinca ili grupe, a imaju simbolički značaj za učesnike rituala, kao i za okolinu. Postoje kako u običajima koji su uveženi u tradiciji ili religiji tako i u nekim pojavama i dešavanjima savremenog društva.²⁸

U kontekstu ove analize, odnose se na manifestacije odnosno realizaciju prethodno prihvaćenog kulturnog sistema vrednosti, prema formalnim ili suštinskim karakteristikama koje kult propisuje, koji nosi obrednu ili ritualnu dimenziju, bez obzira na doktrinarnu formu (religija, duhovnost ili ideologija). Na primer, savremena iskustva svedoče o tri vrste ritualnog postupanja u savremenom satanizmu²⁹ (Lewis, 1996):

1) *ritualno postupanje neposredno kroz kult*, tj. u okviru kulta, podrazumeva sve – od obrednih proklamacija i ispovednih deklamacija članova glavnom magu, preko kažnjavanja ako vođa nije zadovoljan, davanja novih zadataka, ritualnog plesa i polaganja žrtve, pa do orgijanja, fizičkog nasilja i vandalizama – naravno, u zavisnosti od toga o kojoj grupi ili podgrupi satanizma je reč, od stepena organizovanosti i sl.;

2) *pseudoritualno postupanje* obično se odvija u uslovima usamljenosti, uz brojne improvizacije, prilagođavanje postojećih prostornih i sakralnih uslova, isticanje simbolike, izgovaranje magičnih reči, gestikulaciju, i sve češće korišćenje interneta;

3) *ritualizam u kojem je postupanje deo individualne ili grupne euforije*, samoobmane ili opsesivnog sistema, sistema vrednosti koji je usvojen kroz doktrinu i učestalo ponavljanje.

Motivi ovakvih ponašanja imaju snažne psihološke korene. Između ostalog, pojedinac u sektu, kao i u religiji uopšte, traži zadovoljenje osnovnih potreba kao što su potreba za sigurnošću, pripadanjem i smislom. Organizacijama i sistemima vrednosti sektnog i manipulativnog karaktera, pre svega pristupaju usamljeni, nezreli, neostvareni i frustrirani ljudi koji imaju problem sa društvenim prilagođavanjem. Oni su podložni manipulaciji i zloupotrebi jer sekte po pravilu nastoje da ih još više odvoje od osnovnog potpornog sistema društva, a to je porodica.³⁰ Pojedincima koji nemaju porodicu ili imaju ozbiljne porodične probleme sekta nudi utočište i sistem verovanja. Zauzvrat, pojedinac je dužan da se pridržava pravila ponašanja. Posebno su opasne one sekte koje rade na produbljivanju agresivnih oblika ponašanja čime prouzrokuju patologiju ili je iz latentnog stanja dovode do manifestnog.³¹ Što je duži boravak u sektu, kod pojedinca u većoj meri dolazi do kidanja veza sa društvom, a štetni uticaji dogmi i rituala sve više dolaze do izražaja.³² Tajnost rada sektu dovodi do toga da patologija ostane skrivena od društva i da od strane sekte, kao takva, bude instrumentalizovana. Slično je i sa ritualnim ponašanjem koje je rezultat samostalnih aktivnosti pojedinaca, što u većoj ili manjoj meri može da bude pod

28 C. Bell, *Ritual: Perspectives and Dimensions*, Oxford University Press, 2009.

29 J. R. Lewis, *Magical religion and modern witchcraft*, SUNY Press, 1996.

30 A. W. Schefflin; E. M. Opton, *The mind manipulators: a non-fiction account*, Paddington Press, New York, 1978.

31 R. L. Snow, *Deadly cults: the crimes of true believers*, Westport, Conn: Praeger, 2003.

32 S. Arterburn; J. Felton, *Toxic Faith: Experiencing Healing Over Painful Spiritual Abuse*, The Doubleday Religious Publishing Group, 2001.

uticajem knjiga, filmova ili sadržaja sa interneta. Za razliku od vođa kultova, „samoinicirani guru“ ne traže neku konkretnu grupu kojoj bi pripadali – ili, koja bi pripadala njima. Radije, samostalno ili u neformalnim kontaktima, oni sami sebe „iniciraju“ u kulturni sistem vrednosti, kroz prihvatanje određenih radikalnih verskih ili ideoloških doktrina.³³ Najčešće sami sebe smatraju za najdoslednije sledbenike tih učenja i gotovo po pravilu se trude da višestruko najave akte nasilja, koje uvek vide kao plemenito ispunjavanje sopstvene misije. Većina ovih izvršilaca ima vrlo slične karakteristike: introvertni su i sramežljivi u direktnim kontaktima sa ljudima, a vrlo gordi i sujetni kada do takvih kontakata dođe; često pokazuju želju da zasnuju emotivni odnos, ali retko imaju snage i da ga održe u dužem periodu; uprkos tome što su vrlo inteligentni i imaju solidnu erudiciju, često imaju probleme u formalnom obrazovanju i na poslovnom planu; konačno, ne prepoznajući se u svetu koji ih okružuje, često posežu za identitetom koji može da pruži neka radikalna religijska ili ideološka doktrina, koja obavezno odobrava nasilje i poziva na rušenje postojećeg „licemernog“ sistema. Naravno, većinu ovih karakteristika poseduju i serijske ubice i tu paralelu je stručna javnost pre nekoliko decenija već počela da priznaje i usvaja.³⁴

4. Primeri iz Srbije u protekle dve decenije

Nažalost, ni Srbija nije pošteđena krivičnih dela koja su neposredna posledica pripadnosti nekoj sekti ili su u većoj ili manjoj meri u vezi sa sektama. Činjenica je da je najviše dostupnih podataka o zločinima koji sadrže kultne i ritualne elemente dostupno iz tzv. anglosaksonskog sveta. Ovo, međutim, nikako ne znači da se u ostatku Evrope i sveta dešava manje ovakvih zločina. Savremeno demokratsko društvo, koje se trudi da počiva na sekularnim principima odvajanja religijskog i državnog, ima veću tendenciju da bude uznemireno incidentima koji udaraju na same njegove temelje. Svaki kulturni zločinac predstavlja pretnju za temelje savremenog političkog liberalizma i pluralističkih i egalitarističkih principa koje propagiraju savremena „otvorena društva“. Narednih nekoliko upečatljivih slučajeva izdvojeno je iz službenih i medijskih izveštaja.

4.1. Slučaj Jožefa Menedera

Jožef Meneder, tada vojnik na odsluženju vojnog roka u garnizonu Vranje, 3. juna 1993. godine, nakon što je pobjegao iz vojničkog pritvora, od vojnika iz sastava straže uzeo je automatsku pušku, kojom je ubio sedam vojnika i ranio četvoricu, a potom izvršio samoubistvo. U ovom slučaju istražni organi pronašli su određene indikatore koji su ukazivali na Menederevu pripadnost satanističkoj

33 E. Taylor, *Mind Programming: From Persuasion and Brainwashing, to Self-Help and Practical Metaphysics*, Hay House, Inc., 2009.

34 R. Smith, *Expertise and Causal Attribution in Deciding between Crime and Mental Disorder*, Social Studies of Science, Vol. 15, No. 1, Feb. 1985, str. 67–98; A. W. Schefflin; G. J. Alexander, *Law and mental disorder*, NC: Carolina Academic Press, 1998.

sekti, kao što su tetovaže na telu i grafike u njegovoj beležnici.³⁵ Bilo je jasnih indicija da je Meneder bio sledbenik Šandora La Veja, osnivača Crkve Satane, nastale u Sjedinjenim američkim državama pre nekoliko decenija. Na to ukazuje i pismo koje je zaživotno uputio svom bratu iz kog se vidi da mu je „sve u životu nametnuto“, pa po zadatku namerava i da okonča život. Meneder je ovaj zločin izvršio sam, ali u vreme i po pravilima preporučenim u doktrini *Crkve Satane*. Način i postupak kojim je skončao život vojnika, kao i svoj, Meneder navodi u pismu. Pri tome, datum izvršenja zločina prethodno mu je bio istetoviran na podlaktici leve ruke.

4.2. Lomača u Dragačevu

Letnjeg popodneva 1994. godine, u dvorištu porodične kuće ritualno je spaljena starica Dragojla Đokanović (71). Učinioci ubistva su njena unuka Gordana, ćerka Mila i zet Ljubiša Ravić. Baveći se magijskom praksom, kroz duboke vizuelizacije, kontemplacije, druženja sa nevidljivim bićima, prizivajući sile onostranog, uzdižući sopstvenu uobrazilju do božanske, Gordana je identifikovala „krivca“ koji je oteo brata Zorana i saopštila roditeljima da je to „veštica“ – baba Dragojla. Roditelji, u dugogodišnjoj depresiji zbog smrti sina koga su toliko želeli, počinju da veruju Gordani. Dozvoljavaju joj da isteruje đavola iz babe Dragojle. Tako Gordana nesrećnu staricu maltretira raznim „ritualima“: šiša je do glave, vezuje, pušta joj krv... Kritičnog dana, porodica je razodenula staricu i prinudno je smestila u bure. Prvo su je odneli na potok kako bi pokušali da je „isperu od greha“. Zatim, Ljubiša i Mila, takođe nagi sa crnim povezima oko glave počinju da plešu u krug oko bureta, dok je Gordana naslagala drva i zapalila vatru, a potom dohvatila nož kojim je mahala iznad glave, skaćući i podvriskujući oko vatre i kružeći rukama oko glave, kako bi se „punila i praznila energijama...“ Koristila je tamne naočare kao „magijski rekvizit“.³⁶ Nekoliko puta u samrtnom ropcu, Dragojla je pokušavala da se izbavi, ali Gordana joj nije dozvolila da ustane, udarajući je po glavi nožem. Na kraju, vatra je staricu pretvorila u živu buktinju. Gordana je sa pramenom kose u ruci pobedonosno urlala: „Živ je, živ je... Zoran je živ... Ja sam Zoran, ja sam gospod bog!“ objavivši da se ona transformisala u Zorana, dakle ona je postala Zoran. Porodica se onda uhvatila uhvatili u kolo, a otac je ushićeno kliktao: „Anđele, anđele tebi je sve dozvoljeno!“ Kada je policija došla, Ljubiša je pristigle policajce upitao: „Ko ste vi, znate li da je ovo sveto mesto? To što gori je Sotona, a ne baba Dragojla.“

4.3. Vudu *in vivo*

Samouko izučavanje i vera u vudu magiju, dovela je do ubistva 67-godišnje bake Kosare Bašević 1996. godine, koje su izvršile njena maloletna unuka i njena najbolja drugarica, Marija (18) i Nataša (19). Impresionirane horoskopom, vidovnjaštvom, magijom i drugim „onostranim specijalitetima“, praktikujući i

35 Prema izveštaju Vojno-bezbednosne agencije Ministarstva odbrane Republike Srbije.

36 Sve te radnje su u okultnoj praksi zarad postizanja transa, a sve u cilju efikasnijeg postizanja konačnog cilja.

vudu magiju sa ciljem da tako rešavaju razne školske, ljubavne, pa i mladalačke životne probleme, emitovale su i „delovale“ na bitne osobe iz svog okruženja. Od gline su napravile lutku koja je simbolizovala baba Kosaru. Višednevni rituali probadanja glave lutke sa namerom da tako deluje na babu kako bi promenila mišljenje i dopustila im zajednički put i školovanje u inostranstvo, nije urodio plodom. Probadanje grudi lutke sa ciljem delovanja na emocije baba Kosare, da se ona umilostivi, takođe su ostali bez rezultata. Tada je odlučeno da se starica ubije. Najpre se pristupilo „magijskom ubistvu“ oličenom u probadanju cele lutke, tj. magijsko-simboličkom ubistvu žrtve, što je takođe ostalo bez efekta. Onda je rešeno da se vudu ritual izvrši u stvarnosti. Kritične večeri, baba Kosara je najpre izvedena u šetnju, potom je poslužena čajem udobno sedeći u fotelji. Na kraju, u njenom stanu, staricu su Marija i Nataša usmratile sa 133 uboda.

4.4. Slučaj Danijela Jakupeka

Avgusta 2007. Danijel Jakupek, zvani Žak (26), iz Novih Banovaca, ubio je i iskasapio petogodišnjeg Luku Opačića i njegovog ujaka Vasilija Trbovića (24). Komšije i poznanici opisuju Žaka kao mirnog i povučenog mladića, kome je jedini blizak prijatelj po svojoj prilici bio pokojni Vasilije.

Međutim, istragom je utvrđeno da je Jakupek bio opsednut legendom o Drakuli, da je izučavao satanizam, veštičarenje, Alistera Kroulija (777), da je čitao knjige Tomasa Harisa (*Hanibal Lektor*) i Klajva Barkera (*Knjige krvi*). Spavaću sobu uredio je kao oltarski prostor sa nacrtanim La Vejevim dvostrukim krstom na prozoru. Čitavim enterijerom dominirala je kombinacija crne i krvavo crvene boje po uzoru na obrednu sobu sataniste princa Prospera (izmišljene ličnosti iz priče *Crvena maska smrti* Edgara Alana Poa). Pre brutalnog dvostrukog ubistva, Žak je zaklao i u dvorištu kuće zakopao izvestan broj svojih mačaka (na uviđaju je zatečeno preko deset). Tako ovaj samouki adept kultnog (u ovom slučaju satanističkog) sistema vrednosti, sledi zapovesti Alistera Kroulija da prinošenje žrtava treba započeti od sitnih životinja: „žrtvuj stoku malu i veliku zatim dete“,³⁷ „odbacujte milosrđe: neka su prokleti svi koji sažaljevaju. Ubirajte i mučite; ne štedite ih; budite nad njima³⁸“, „čini sve kako ti je volja i neka to bude sav tvoj zakon... čovek ima pravo da ubije one koji mu ta prava ograničavaju“.

Takođe, način ubistva i hladnokrvnost posthumnog kasapljenja manje će nas iznenaditi kada u zatečenoj literaturi pronađenoj na licu mesta uočimo vrlo detaljne opise identičnog načina ubijanja žrtava, koje se prinose na žrtvu uz ritual praćen kanibalizmom. Najdetaljniji takav opis u svojim pričama dao je Klajv Barker, inače jedan od popularnijih savremenih pisaca horor žanra i protivnik hrišćanstva, blizak ezoterijskim društvima i njihovom pogledu na svet). Svakako nije beznačajno da je upravo Barkerovu *Knjigu krvi* Jakupek obeležio sopstvenim otiskom prsta kao svojevrzni čin identifikacije sa „junakom“ knjige.

37 A. Krouli: *Knjiga zakona – Liber Al vel Legis*, Esotheria, 2007, član 12.

38 Isto, član 18.

Zaključak

Kada je reč o zločinu sa elementima nasilja u kojem se nazire ritualno ponašanje ili postoje indicije da postoji veza sa sektom, događaj obiluje suvišnim radnjama. Cilj ubistva nije samo smrt, nego i brutalnost čina, nesrazmerno mnoštvo radnji i izazivanje patnje žrtve. Prizor takvog zločina treba da šokira onoga ko ga otkrije, bilo da su u pitanju članovi porodice, policija ili javnost. Time se umilostivljuje sila kojoj je žrtva prineta, ali se ujedno šalje i poruka javnosti. To može da bude i šizofreno zadovoljenje „boga“ ili avatara u sebi, kao i ideologa do kog je izvršilac došao putem interneta, medija, filma. On obaveštava svet i skreće pažnju na sebe i svoj sistem vrednosti, nakon dugog perioda ignorisanja. Psihološki poremećaj izvršioca je gotovo izvestan, ali emocija je u drugom planu – misija je mnogo bitnija. Ritualne radnje po pravilu se vrše smireno i hladno uz odsustvo emocija. Emociju proizvodi pre svega zadovoljstvo ispunjenja zadatka. Često su u pitanju oživljavanja prethodnih doživljaja, što je u funkciji „misije“. Neki put, to je mržnja prema sredini iz koje je izvršilac potekao. Izvršilac može da veruje da čini dobru stvar – ili lišava svoju okolinu nepoželjne osobe svojim herojskim činom, ili, pak, žrtvuje dobru osobu kako bi tim činom proizveo veće dobro. Polazna osnova u operativnom radu je utvrditi da li je ubijena osoba „dobra“ ili „loša“. Treći slučaj je da se kroz ubistvo, kolektivno ili individualno samoubistvo ostvaruje „spasenje žrtava“. Da li je ta osoba uklonjena kao „smetnja“ ili je predata na žrtvu kao „najbolja“ ili da bi bila „spasena“ od većeg zla... To se utvrđuje kroz eventualne poruke koje izvršilac ostavi na licu mesta ili tokom kriminalističkog intervjua (Luković, 2003).

Ne treba potcenjivati „sitnice“ na uviđaju. Ne treba tražiti samo oružje, nego obratiti pažnju i na kompjuter, literaturu i muziku koju osumnjičeni sluša.³⁹ Procenat ovih krivičnih dela jeste mali, ali ona izazivaju veliku uznemirenost javnosti i zato prilikom uviđaja treba biti posebno oprezan, kako neki znak ritualnog ponašanja ne bi bio pogrešno shvaćen ili propušten. Preventivno delovanje podrazumeva da se u slučaju prijave protiv potencijalnog izvršioca obrati posebna pažnja na kulturne i medijske sadržaje, naročito: literaturu, muziku, filmove, profile na socijalnim mrežama i ostale podatke s računara.⁴⁰

Analiza mesta kriminalnog događaja može da pruži dragocene podatke da li je ritualno ponašanje posledica neposredno u vezi sa pripadnošću sekta, ili je ono rezultat samostalno izgrađenog kulta.⁴¹ Ovi podaci mogu biti veoma dragoceni u postupku veštačenja psihičkog stanja izvršioca.⁴² U potpunosti samostalno izgrađen kult ukazivao bi na veće prisustvo individualne patologije, dok bi uticaj sadržaja poznatih sekta i kultova u manjoj ili većoj meri ukazivao na elemente organizovanja, pripreme i planiranja krivičnog dela.⁴³ Na primer, prema shvatanju

39 P. T. Nowakowski, *Przemoc w sieci. Przyczynę do dalszych analiz [Violence in the Web: A Contribution to Further Analyses]*. In M. Kowalski (ed.), *Internet: między edukacją, bezpieczeństwem a zdrowiem [The Internet: Among Education, Safety, and Health]*. Tychy: Maternus Media, 2008, 57–76.

40 Z. D. Luković, *Verske sekte: priručnik za samoodbranu*, Pravoslavlje–Draganić, Beograd, 2003.

41 A. W. Schefflin; J. L. Shapiro, *Trance on trial*, Guilford Press, New York, 1989.

42 A. W. Schefflin; G. J. Alexander, *Law and mental disorder*, Carolina Academic, Press NC, 1998.

43 A. W. Schefflin; E. M. Opton, *The mind manipulators: a non-fiction account*, Paddington Press, New York, 1978.

Holmsa i Holmsa, ritualni zločin može izvršiti pripadnik satanističke zajednice koji je inteligentan, dok bi, sa druge strane, izvršilac koji je usamljeni obožavalac satanističkog učenja mogao biti mlađi pojedinac sa nižom inteligencijom i nižeg socijalnog statusa.⁴⁴

Sa osumnjičenim je potrebno ući u razgovor nakon temeljne pripreme. Ne treba oponirati njegovim stavovima, nego mu dati za pravo na kompetentan način uz poznavanje njegovog sistema vrednosti.⁴⁵ Treba ga fascinirati poznavanjem i poštovanjem njegove ideologije i duhovnog autoriteta. Operativni radnici ponekad olako uđu u rasprave te vrste i izgube kontakt koji bi vodio do priznanja usled stereotipnog ili potcenjivačkog stava prema izvršiocu i njegovom doktrinarnom sistemu. Konačno, pripadnost pojedinca kulturnom sistemu vrednosti proizvodi nepredvidljive poremećaje ponašanja i društvene posledice. Tu prestaje ustavom zagarantovano „pravo na verovanje“ i nastupa potreba za preventivnim radom, kako bi se tragedije kakve smo u prethodnim primerima opisali blagovremeno izbegle.⁴⁶ U ovakvom pristupu sve institucije društva pozvane su da pruže sopstveni doprinos zaštiti građana, a posebno osetljivih i ranjivih grupa poput dece, starih i nemoćnih lica, ometenih u razvoju i sličnih kategorija.

Literatura

1. Arterburn, S., Felton, J.; *Toxic Faith: Experiencing Healing Over Painful Spiritual Abuse*, The Doubleday Religious Publishing Group, 2001.
2. Bell, C.; *Ritual: Perspectives and Dimensions*, Oxford University Press, 2009.
3. Gazette of the Council of Europe *Recommendation 1412: Illegal activities of sects*, June 1999, str. 3.
4. Holmes, R. M., Holmes, S. T.; *Profiling violent crimes: An investigative tool*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc., 2002.
5. Human Dimension Implementation Meeting, 2009, <http://www.osce.org/odihr/63531>.
6. Kaplan, J., Löow, H.; *The cultic milieu: oppositional subcultures in an age of globalization*, Walnut Creek, CA: Altamira Press, 2002.
7. Krouli, A.; *Knjiga zakona – Liber Al vel Legis*, Esotheria, 2007.
8. Langone, M. D., Rosedale, H. L.; *On Using the Term “Cult”* <http://www.icsahome.com/articles/onusingtermcult>.
9. Langone, M. D.; *The Definitional Ambiguity of “Cult” and ICSA’s Mission*: <http://www.icsahome.com/articles/definitionalambiguity>.
10. Lewis, J. R.; *Magical religion and modern witchcraft*, SUNY Press, 1996.
11. Luković, Z. D.; Religious sects – a contribution to the strategy of protection, *NBP Science, security, police*, VI, 2, 2001, 101–117.

44 R. M. Holmes, S. T. Holmes, *Profiling violent crimes: An investigative tool*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc. 2002.

45 Z. D. Luković, *Verske sekte: priručnik za samoodbranu*, Pravoslavlje–Draganić, Beograd, 2003.

46 S. Arterburn, J. Felton, *Toxic Faith: Experiencing Healing Over Painful Spiritual Abuse*, The Doubleday Religious Publishing Group, 2001.

12. Luković, Z. D.; *Verske sekte: priručnik za samoodbranu*, Pravoslavlje–Draganić, Beograd, 2003.
13. McNergney, R.; *The Influence of Computers on Children and Vice Versa*. Curriculum Inquiry, Vol. 12, No. 3, 1982, 301–303.
14. Petrović, D., Dostić, S.; *Verske zajednice – prilog proučavanju međuverške tolerancije*, *Bezbednost*, 1, 2015, 134–157.
15. Nowakowski, P. T.; *Przemoc w sieci. Przyczynek do dalszych analiz* [Violence in the Web: A Contribution to Further Analyses]. In Kowalski, M. (ed.), *Internet: między edukacją, bezpieczeństwem a zdrowiem* [The Internet: Among Education, Safety, and Health]. Tychy: Maternus Media, 2008, 57–76.
16. Taylor, Eldon *Mind Programming: From Persuasion and Brainwashing, to Self-Help and Practical Metaphysics*, Hay House, Inc., 2009.
17. Schefflin, A. W., Alexander, G. J.; *Law and mental disorder*, NC: Carolina Academic Press, 1998.
18. Schefflin, A. W., Opton, E. M.; *The mind manipulators: a non-fiction account*, Paddington Press, New York, 1978.
19. Schefflin, A. W., Shapiro, J. L.; *Trance on trial*, Guilford Press, New York, 1989.
20. Schefflin, A. W., Brown, D. P., Hammond, D. C.; *Memory, trauma treatment, and the law*, W. W. Norton, 1998.
21. Smith, R.; *Expertise and Causal Attribution in Deciding between Crime and Mental Disorder*, Social Studies of Science, Vol. 15, No. 1, Feb. 1985, str. 67–98.
22. Snow, R. L.; *Deadly cults: the crimes of true believers*, Westport, Conn: Praeger, 2003.
23. Zablocki, B. D. and Robbins, T.; *Misunderstanding cults: searching for objectivity in a controversial field*, University of Toronto Press, Toronto, 2001.

RITUAL AND CULT CRIMES
AND THE CHARACTERISTICS
OF THEIR PERPETRATORS

Zoran Lukovic

Andrej Protic

Directorate for Analytics of the Ministry of Interior of the Republic of Serbia

Dag Kolarevic

Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Summary: In this paper the criminality aspect of ritual crimes that are the result of accepting the cult value system is discussed. Successfully finding and prosecuting perpetrators of such acts impose requirements of above-average knowledge of context and value system from which perpetrators arise. If there are indications of ritual, sacred or cultic dimensions of a crime application of multidisciplinary criteria, is necessary in order to clearly define the distinction between inauthentic cult milieu (which usually occurs under the influence of the media) and real phenomena which indicate the affiliation of the perpetrator group cult character or value system that can inspire a crime. In paper is also discussed about he attempts of modern democratic societies to establish a better balance between principle of multi-confensionality and dangers of increased misuse of democratic institutions due to development of new technologies such as Internet.

Keywords: This paper presents examples of ritual crimes in the Republic of Serbia and provide practical recommendations aimed at criminological and criminal-methodological approach to this issue.